

Alueellista järjestystä Suomen matkailuun

Vuoristo, Kai-Veikko & Nina Vesterinen (2009). *Lumen ja suven maa*. Suomen matkailumaantiede. WSOYpro Oy, Helsinki. 423 s.

Arvo Peltonen *Matkailualan verkostoyliopisto*

Suomen matkailualan koulutukselle on tärkeää, että korkean akateemisen asiantunteumuksen omaavat henkilöt panostavat myös oppikirjatuotantoon ja vielä suomen kielellä. Suomen kielen käyttö akateemisessa oppimateriaalin tekemisessä on perusteltua, koska tällä tavalla suomikin voi säilyttää asemansa tieteen keskustelukielenä ja kehittää omaa tieteellistä käsitteistöään. Kai-Veikko Vuoristo ja Nina Vesterinen ovat uudistaneet ja täydentäneet v. 2001 ilmestyneen kirjansa, josta eritaustaiset opiskelijat ovat jo vuosikymmenen ammentaneet Suomen matkailumaantieteen tuntemustaan ja samalla myös päässeet käsiksi maantieteen tapaan jäsentää matkailuilmiötä. Matkailututkimus ja Suomen matkailuelinkeinon alueellinen rakenne ovat kuluneen vuosikymmenen aikana kuitenkin muuttuneet ja kehittyneet, mikä on asettanut myös matkailumaantieteelle uusia haasteita käsitellä kansallista matkailua. Uudistetussa laitoksessa Vuoristo ja Vesterinen ovat säilyttäneet työnjakonsa. Kai-Veikko Vuoristo vastaa *Lumen ja suven maan* ”leipätekstistä”. Nina Vesterinen on kirjoittanut ”caset” sekä laatinut oppimis- ja keskustelutehtävät. Kuinka Vuoristo ja Vesterinen ovat onnistuneet tavoittamaan tämän päivän matkailun ”refleктоivan” tiedonvälityksen tarpeen?

Vuoristo ja Vesterinen ovat määritelleet ”*Lumen ja suven maansa*” kurssikirjaksi, mikä on vaikuttanut kirjan sisältöön ja rakenteeseen. Kummallakin tekijällä on vankka korkea-asteen opetuskokemus. Kirja onkin omimmillaan itseohjautuvan opiskelun työvälinenä. Kirjan aines jakautuu rakenteellisesti kahteen toisistaan poikkeavaan pääjaksoon. Ensimmäisessä jaksossa Vuoriston ja Vesterisen ote on ”yleismaantieteellinen” (s. 1–140). Siinä tekijät käsittelevät matkailun käsitteistöä, jota sovelletaan seuraavissa luvuissa Suomen matkailun aluerakenteeseen yleisellä tasolla. Vuoristo ja Vesterinen pohtivat mm. Suomen matkailun vetovoimatekijöitä ja tulovirtoja, matkailun tilasointia, matkailijoiden motiiveja, matkailumaakuvan aineksia sekä matkailun vaikutuksia.

Siirtymänä toiseen pääjaksoon, Suomen matkailun ”aluemaantieteelliseen” tarkasteluun, toimii luku, jossa tekijät soveltavat matkailun aluerakennetta kuvaavia teorioita ja malleja 1960–1970 luvuilta (mm. Clawson & Kentsch, Campbell ja Gunn). Aluejaon avulla Vuoristo ja Vesterinen kuvaavat Suomen matkailutarjonnan alueellista jakautumaa. Käyttämänsä matkailun aluerakenteen käsitteet Vuoristo ja Vesterinen määrittelevät sivuilla 127–134. Vaikka käsitteistö poikkeaa jossakin määrin viimeaikaisten matkailumaantieteellisten tutkimusten käyttämistä termeistä, ne täyttävät *Lumen ja suven maan* praktisen tiedonvälitystehtävän. Mutta varmasti ainakin jotkut kirjaa lukevat maantieteilijät saattavat problematisoida käytetyn aluejaon

kysymällä, kuinka hyvin käytetty aluejako todella ”reflektoi” matkailuilmiön reaalisia prosesseja.

Aluemaantieteellinen jakso on kirjan painavinta antia. Se kattaa 2/3 kirjan sivumäärästä (s. 141–144). Matkailutarjonnan alueellinen ryhmittely perustuu mm. Artmanin, Helteen ja Vuoriston 1978 rajaamiin ja nimeämiin Suomen matkailumaantieteellisiin suuralueisiin, joita ovat Kulttuurialue, Järvialue, Pohjanmaa, Itä-Suomen vaara-alue ja Lappi. Aluetarkastelu päättyy kuvaukseen matkailuteistä ja -reiteistä. Luku antaa varsin seikkaperäisen kuvan kullakin suuralueella sijaitsevien matkailualueiden (”attraktiokompleksien”) ja -keskittymien sekä erillään sijaitsevien matkailukohteiden nykyisestä tarjontakirjosta. Attraktiokompleksien vetovoiman tasoa (A-D) vuonna 2005 ja alueiden ja keskusten matkailijaprofileja Vuoristo ja Vesterinen kuvaavat maakuntien ja kaupunkien avulla. He siteeraavat mm. MEK:n (A:155/2007) tutkimusta sekä MEK:n (A: 158/2008) yöpymistilastoa¹.

Tekijät ovat sijoittaneet eri asiakokonaisuuksien esittelyn yhteyteen kertaavia ongelmanratkaisu- ja keskustelutehtäviä sekä Suomen matkailuun liittyviä tapauskuvauksia, joiden käsittely johdattelee lukijansa suomalaisen matkailuilmiön olemukseen sekä matkailukohteen toimintatapaan ja palvelukonseptiin. Lukujen tiivistelmät, kursivoidut ”nootit” ja caset sekä oppimis- ja keskustelutehtävät tukevat asiategstiä ja edistävät oppimistavoitteiden saavuttamista. *Lumen ja suven maa* on korkeakoulu-pedagogisesti harkittu kokonaisuus.

Kai-Veikko Vuoristo ja Nina Vesterinen ovat tehneet matkailumaantieteen kannalta arvokkaan työn uudistaessaan *Lumen ja suven maan* matkailualan monitaustaisille opiskelijoille ja Suomen matkailun kokonaisuudesta kiinnostuneille ammattilaisille. Kirjan antama kuva Suomen matkailun tarjonnasta on poikkeuksellisen kattava ja ajantasainen (joskin tarjonnan kuvahan muuttuu jatkuvasti). Mutta kirja antaa aihetta myös joillekin kysymyksille ja huomautuksille.

Lumen ja suven maa noudattelee yleisesti ottaen matkailumaantieteen perinteistä tapaa käsitellä aluerakenteellisia kysymyksiä ja toimii siis myös pedagogisena ”avaimena” matkailumaantieteeseen. Mutta ehkä ”yleismaantieteellisen” osan rakenteen loogisuus olisi lisääntynyt, jos rakenne olisi vieläkin systemaattisemmin noudattanut yleisesti omaksutun ”opetussuunnitelman” (body of knowledgen) etenemistapaa: (1) matkailumaantieteen metodologiset perusteet, (2) matkailun kysyntätekijät (matkailijat) ja (3) tarjonnan elementit (attraktiot, palvelut, yritykset), (4) kysyntä ja tarjonta ”kohtaavat tilassa ja ajassa” (matkailun hierarkkiset aluejärjestelmät, saavutettavuus, sykliisyys, sesonkiluonteisuus), (5) matkailun edut (aluetaloudelliset kasvuvaiikutukset) ja haitat (kestävyysongelmat) sekä (6) matkailun edistäminen ja säättely. Em. logiikka heijastuisi sitten kunkin alueen matkailumaantieteellisessä tarkastelussa, joka muuttuisi kirjan nykyistä kuvailevaa esittämistapaa ongelmakeskeisemmäksi.

Vuoristo ja Vesterinen käsittelevät *Lumen ja suven maassa* edellä esitettyjä teemoja, mutta ehkä opiskelijoiden on vaikeampaa hahmottaa kirjan ”punaista lankaa”, matkailumaantieteen sisäistä logiikkaa. Tästäkö johtuu, että teoksesta puuttuvat

¹On valitettavaa, ettei vetovoiman määrittelyyn liittyvä lähdeviite oikein toimi. Tekstissä (s. 125) viitataan lähteeseen Leinonen et al. 2005; pitäisi olla 2007. Sivun 126 kartassa lähteenä on MEK 2007. Lukijalle ei ole aivan helppoa havaita, että kyseessä on sama tärkeä lähde. MEK 2007/A 155 puuttuu lähdeluettelosta.

jotkut matkailumaantieteellisesti tärkeät teemat (mm. matkailun kestävyys ja monikäytön paikalliset ja alueelliset konfliktit, matkailuelinkeinon aluerakenne, liittyminen muuhun elinkeinotoimintaan ja tuotteistukseen liittyvä yritys yhteistyö sekä matkailullista alueidentiteettiä hahmottava aluemarkkinointi). Ilmiön tärkeyttä vähemmälle huomiolle ovat jääneet mm. matkailun aluetaloudelliset vaikutukset sekä Suomen kansallinen kilpailuasema eli Suomen asemointi kansainvälisillä matkailumarkkinoilla. EU:n rooli matkailun kansallisen aluerakenteen kehittämisessä ja matkailun sääätelyssä olisi myös kaivannut perusteellisemman tarkastelun, koska EU:n aluepoliittisilla instrumenteilla on ollut merkittävä vaikutus Suomen matkailutarjonnan ja sitä kautta aluerakenteeseen viime vuosien kehityksessä. Jossakin määrin *Lumen ja suven maan* käyttöarvoa matkailumaantieteen oppikirjana ainakin maantieteen opiskelijoiden keskuudessa saattaa vähentää, että kirjan metodinen keskustelu aluejakojen ja aluerakenteen osalta perustuu 1960–70 -lukujen tutkimustuloksiin. Valitettavasti se kriittinen tutkimus, jota suomalaisessakin matkailumaantieteestä on 2000-luvulla tehty, on jäänyt vähemmälle huomiolle, usein vain yksittäisten kohteiden tai attraktiotehtekijöiden käsittelyn yhteyteen.

Suomen nykyinen matkailun aluerakenne on historiallisen kehityksen tulos. Suomen yhteiskunnan ja talouden kehitys heijastuvat siinä inerttisina rakenteina. Ja kuten tekijät toteavat, matkailun aluerakenteen peruspiirteet ovat olleet varsin pysyviä. Ehkä kansallisia matkailun kehitysvaiheita käsittelevä lyhytkin katsaus lisäisi lukijan ymmärrystä nykyisen aluerakenteen erityispiirteistä ja matkailukehityksen dynaamisesta luonteesta. Vuoristo ja Vesterinen käsittelevät kyllä ansiokkaasti yksittäisten matkailukohteiden historiaa, mutta kansallisen tason kehitys ja suuret kehityslinjat eivät kirjasta avaudu. Kehitysvaiheita voisivat olla esimerkiksi matkailu kansallisvaltion identiteetin rakentamisvaiheessa (ennen 1940), matkailu osana sodan jälkeistä kansallista jälleenrakennusprojektia ja kansalaisten vaurastumista (ennen 1970), matkailukehityksen kriittinen vaihe ja vaihtoehtojen etsintää (1970–80 -luvut) sekä matkailun hyväksyminen kansantalouden kasvusektoriksi, matkailun tieteellistyminen, innovatiivistyminen ja verkottuminen (1990–2000 -luvut). *Lumen ja suven maa* olisi kaivannut myös kokoavia loppusanoja, joilla tieteenalan ammattilaiset, Kai-Veikko Vuoristo ja Nina Vesterinen olisivat kirjoittaneet ajatuksensa kansallisen matkailutarjonnan alueellisista vahvuuksista ja heikkouksista ja arvioineet tältä pohjalta asian tuntijansilmin Suomen matkailun aluerakenteen tulevaisuudenkuvaa.

Kirjan kuvitus on kauttaaltaan onnistunutta. Olennainen osa *Lumen ja suven maan* tiedonvälitystehtävää sisältyy sen lukuisiin, hyvää tasoa oleviin karttoihin (maantieteen perinne?). Ehkä karttojen tietosisältöä olisi kuitenkin vielä voinut lisätä osoittamalla kohteita kuvaavien symbolien muodolla, koolla tai värillä kohteen merkityksen ja matkailullisen luonteen. Nyt merkittävät matkailuyrityskeskittymät tai ”piipahduspaikat” on kuvattu samalla symbolilla.

Edellä esitetyistä huomioista huolimatta Kai-Veikko Vuoriston ja Nina Vesterisen *Lumen ja suven maan* ilmestyminen on kansallisia matkailuopetuksen merkkitapauksia ja ansaitsee runsaan lukijakuntansa. Matkailuun liittyvän päivitetyn tiedon lisäksi kirja lisää myös lukijansa tietämystä Suomen maantieteestä, siis maantieteellistä lukutaitoa. Itseopiskelijalle kirja on vaativa kokonaisuus, koska opiskelijan tulee itse pystyä harkitsemaan, missä mitassa eri suuralueisiin ja attraktiokomplekseihin

sisältyvä kohteiden runsaus ja kohteiden yksityiskohdat pitää hallita ”riittävän oppineisuuden osoittamiseksi”. Oppimistehtävät ja keskusteluaiheet auttavat valintaa. *Lumen ja suven maa* toimii tietysti myös käsikirjan tapaan.